
Analiza statistică a situației pensionarilor

Prof. univ. dr. Constantin ANGHELACHE

Academia de Studii Economice, București, Universitatea "ARTIFEX" din București

Prof. univ. dr. Alexandru MANOLE

Universitatea "ARTIFEX" din București

Drd. Marius POPOVICI

Drd. Emilia STANCIU

Academia de Studii Economice, București

Abstract

În acest articol, autorii realizează o analiză statistică a pensionarilor în România, precum și a sistemului de pensii. Analiza se concentrează pe indicatori precum numărul de pensionari, per total și pe categorii, pensionările anticipate, raportul dintre numărul de pensionari și numărul de salariați, pensia medie, evoluția pensiilor, structura pensionarilor. Datele și informațiile care fundamentează cercetarea sunt prezentate în tabele și grafice. Evoluțiile indicatorilor sunt plasate în contextul economic al României, evidențiind măsurile și evenimentele care au avut loc în cursul respectivelor perioade.

Cuvinte cheie: pensie, pensionare, fonduri, sistem public, asigurări sociale

Clasificare JEL: J26, J32.

Introducere. Literature review

Începând cu anul 1990, pe fondul unor măsuri economico-sociale care țin de restructurarea economiei românești, s-au produs modificări esențiale în structura socio-economică a populației din țara noastră.

În aceeași direcție a acționat și evoluția demografică din ultimii ani, în care natalitatea a scăzut în mod îngrijorător, iar mortalitatea se situează pe o curbă ascendentă.

În condițiile unei regresii evidente a sporului natural al populației și, pe fondul procesului de îmbătrânire demografică accentuat, corelate cu reducerea constantă a numărului locurilor de muncă, persoanele încadrate în categoria pensionari și beneficiari de ajutor social dețin o pondere tot mai mare în totalul populației țării și, mai ales, în totalul populației inactive, numărul acestora încadrându-se, de asemenea, pe o traiectorie ascendentă. Astfel, la sfârșitul trimestrului doi al anului 2015, se remarcă un curs constant al numărului pensionarilor. În cifre absolute, la 31 iulie 2015, se aflau în categoria pensionari peste 5.307.000 de persoane, iar în iulie 2016 numărul pensionarilor a fost de 5.260.000 persoane.

Anghelache (2008), Anghelache și Anghel (2016) prezintă instrumentele și metodele statisticii economice. Anghelache și Diaconu (2016) au analizat evoluția pensiilor și pensionarilor în România. Mitrut, Anghelache et.al. (2012) s-au preocupat de beneficiile sistemului public de pensii. Anghelache, Voineagu și Anton-Carp (2011) au prezentat un algoritm de calcul al pensiilor. Bohn (2011) are în vedere fondurile legate de planurile publice de pensionare. Cremer et.al. (2008) studiază un sistem linear de pensionare, cu anumite caracteristici specifice. Florea-Ianc (2014) abordează necesitatea schemelor de pensii private. Frunzaru (2007) analizează sistemul de pensii românesc. Goda și Manchester (2013) evaluează impactul eterogenității angajaților

asupra alegerii planului de pensie. Hastings et.al. (2013) au în vedere o serie de subiecte din economie și finanțe. Hernæs et.al. (2011) s-a preocupat de pensiile ocupaționale. Hilgert et.al.(2003) discută despre managementul financiar al gospodăriilor, Lusardi și Mitchell (2007) se concentrează asupra rolului planificării și educației în pensionare. Novy-Marx și Rauh (2011) analizează premisele pensiilor publice. Roeder (2014) se preocupă de taxele optime și pensii.

Evoluția categoriei pensionari

Este de remarcat faptul că, din anul 2000 numărul pensionarilor scade în mod constant de la o perioadă la alta. Astfel, în 2000 erau înregistrați 6.154.000 pensionari, care în iulie 2015 s-au redus la 5.307.000 pensionari. Această reducere de aproximativ un milion de persoane are la bază două cauze.

Prima este cea legată de faptul că piramida vârstelor s-a diminuat la bază. A doua se referă la faptul că procesul de îmbătrânire a populației va avea două efecte. În primul rând se va reduce numărul de pensionari.

A doua va consta în mutarea populației pe grupe vârstnice, datorită scăderii natalității.

Desigur, este dificil de luat în considerare creșterea sau modificarea situației pensionarilor de asigurări sociale din agricultură, unde creșterea este nesemnificativă.

Ieșirile din sistemul de plată a pensiilor au fost rezonabile, fiind cauzate, într-un procent mare, de decese. La acest punct trebuie să observăm că în ultimii ani a crescut numărul deceselor și s-a scurtat speranța medie de viață a populației. Important ar fi de analizat și modul în care au evoluat structura și distribuția pensionarilor și a beneficiarilor de ajutoare sociale, în funcție de sistemul în care aceștia au fost incluși. Astfel, în iulie 2015, numărul pensionarilor de asigurări sociale a fost de 5.303.000, din care 4.679.000 sunt pensionari de asigurări sociale de stat, iar 468.000 sunt pensionari de asigurări sociale ale salariaților ce provin din agricultură.

În 2016, numărul pensionarilor de asigurări sociale era de 5.256.000 persoane, iar cel al pensionarilor de asigurări sociale de stat de 4.678.000 persoane.

Ceilalți pensionari reprezintă beneficiari de ajutor social și pensionari IOVR.

Subliniez faptul că în prezent, când industria și celelalte ramuri ale economiei naționale sunt supuse unui proces de restructurare, persoane care îndeplinesc condițiile de vechime neîntreruptă în muncă și vârstă vor ieși anticipat la pensie. În această situație, este clar că numărul pensionarilor va crește.

Raportul anual dintre numărul de pensionari și cel al salariaților a fost de cca. 1,3 pensionari la un salariat. În tabelul următor se prezintă situația actuală a numărului mediu al pensionarilor și pensia medie lunară la jumătatea anului 2016.

Numărul mediu al pensionarilor și pensia medie lunară la 30.06.2016

Anii		Număr mediu pensionari - mii -				Pensia medie % /				Trim. II 2016 în % față de trim. I 2016
						- lei lunar -				
		trim.I 1 st Q	trim.II 2 nd Q	trim.III 3 rd Q	trim.IV 4 th Q	trim.I 1 st Q	trim.II 2 nd Q	trim.III 3 rd Q	trim.IV 4 th Q	
Pensionari –total (I+II+III) *)	2015	5332	5307	5297	5289	890	892	893	894	
	2016	5273	5260			940 ^{a)}	943			100,3
I. Pensionari de asigurări sociale - total	2015	5327	5303	5293	5285	891	893	893	894	
	2016	5270	5256			940 ^{a)}	944			100,4
din care:										
- pensionari de asigurări sociale de stat	2015	4688	4679	4680	4683	886	886	886	886	
	2016	4679	4678			930	931			100,1
- pensionari de asigurări sociale proveniți din fostul sistem pentru agricultori	2015	483	468	457	447	361	361	362	362	
	2016	435	423			381 ^{a)}	381			100,0
- pensionari de asigurări sociale din evidența Secretariatului de Stat pentru Culte	2015	2	2	3	3	647	641	580	666	
	2016	3	3			657	705			107,3
- pensionari de asigurări sociale din evidența Casei de Asigurări a Avocaților	2015	2	2	2	2	2009	1997	1995	1996	
	2016	2	2			1987	1983			99,8
II. Beneficiari de ajutor social – tip pensie **)	2015	1	1	1	1	221	222	222	220	
	2016	1	1			233	234			100,4
III. Pensionari I.O.V.R.	2015	4	3	3	3	232	232	232	231	
	2016	2	3			230	230			100,0

* Inclusive impozitul și contribuțiile sociale de sănătate aferente veniturilor din pensii (O.U.G. nr. 87/2000 și OUG nr. 107/2010).

^{a)} Date rectificate.

^{a)} Inclusive pensionari din Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul Român de Informații.

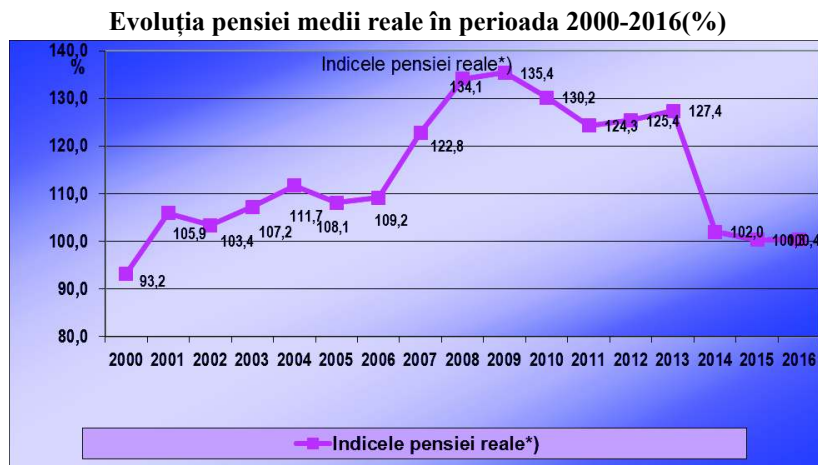
^{a)} Plătit din fondul de asigurări sociale.

Sursa de date: Institutul Național de Statistică, Buletinul Statistic nr. 7/2016.

Numărul de pensionari de asigurări sociale a crescut, și aceasta, în special pe seama pensionărilor pentru munca depusă și limită de vârstă cu vechime integrală.

Evoluția nivelului pensiilor

În contextul în care numărul pensionarilor crește, se impune găsirea surselor pentru sumele necesare a fi plătite drept pensii și ajutoare sociale. De asemenea, se pune problema ca, în condițiile creșterii indicelui prețurilor de consum, să se găsească acele posibilități de sporire a pensiilor prin compensații, indexări sau indemnizații, acordate în conformitate cu legislația în vigoare. Precizez că, în 2011, pensiile s-au diminuat sau crescut prin recalculare după ce, în 2009 au stagnat, neacoperind efectele inflației și ale crizei financiare. După 2015, pensiile au ajuns la un nivel relativ superior, fiind în creștere

Sursa de date: Institutul Național de Statistică, Buletinul Statistic nr. 7/2016.

Apărent, aceste cifre relative ar pune în evidență o creștere semnificativă a sumelor plătite pensionarilor.

Cifrele respective nu sunt însă pe deplin grăitoare, deoarece, în foarte multe cazuri, creșterile s-au efectuat pornindu-se de la sume de bază extrem de mici.

Media pensiei de asigurări sociale a fost de 808 lei/lună, influențată negativ de nivelul pensiilor cuvenite agricultorilor. Deși, față de perioada 1999-2009 (în 2010-2012, pensiile practic au stagnat) pensia medie a agricultorilor a crescut, raportul, în comparație cu nivelul pe care l-au înregistrat pensiile cuvenite celor din sistemul asigurărilor sociale de stat, se menține încă prea ridicat. O diferențiere accentuată se manifestă și între categoriile de pensii. O analiză din acest punct de vedere evidențiază că, pentru munca depusă și limită de vârstă, un pensionar provenit din rândul agricultorilor primește, în medie, 415 lei/lună. Această situație evidențiază un decalaj în defavoarea nivelului pensiilor salariaților din sistemul agricol față de cei din sistemul asigurărilor sociale de stat. Situația este dificilă și pentru că suma primită drept pensie este insuficientă pentru o persoană ca să își plătească obligațiile privind chiria sau impozitul (dacă este proprietar al unui apartament), gazele, electricitatea, telefonul, agentul termic etc. Toate acestea, mai ales în contextul în care prețurile și tarifele aferente principalelor produse și servicii pentru populație sunt ajustate în ritm galopant, fie în funcție de ritmul devalorizării monedei naționale, fie în funcție de necesitățile de venituri la bugetul statului, nu reprezintă nimic, în sensul că întreaga sumă, dacă nu mai mult decât atât, se consumă pentru aceste obligații. Nu se mai poate pune în discuție faptul că această categorie, respectiv pensionarii, reprezintă și categoria cea mai afectată de anumite boli, pentru îngrijirea cărora trebuie neapărat să-și rezerve sume din care să cumpere medicamentele necesare, compensate sau necompensate, în situația în care respectivele medicamente nu sunt cuprinse în categoria compensatelor, după cum nu mai poate intra în discuție problema asigurării unei alimentații corespunzătoare.

În aceste condiții, eventualele nevoi de odihnă, recreere, tratamente balneoclimaterice sau necesități spirituale sunt, pentru pensionarii din România, de

domeniul SF. Iată de ce pensionarii, oamenii de vârstă a treia, devin, după o viață de muncă, una dintre categoriile defavorizate din România, iar prin comparație cu posibilitățile unor categorii similare din alte țări, exemplifică unul dintre cele mai triste, frustrante și lipsite de bucurii moduri de viață la anii senectuții. Facem această apreciere globală deși în perioada 2001-2009, dar mai ales în anii 2008-2009, guvernul a făcut o serie de concesii (a se citi facilități) față de pensionari și alte persoane în nevoie acută de mijloace de subzistență, deoarece acoperirea nevoilor acestora este încă departe de un raport normal de supraviețuire. Eforturile de majorare a pensiilor, mai ales cele ale agricultorilor, au avut la bază interese electorale, fără a se analiza și posibilitățile concrete bugetare de acoperire din venituri.

Pensionarii din sistemul asigurărilor sociale de stat

Așa după cum am menționat, în categoria pensionarilor, ponderea cea mai importantă este deținută de pensionarii din sistemul asigurărilor sociale de stat. De aceea, se impune a face o scurtă prezentare și a modului în care a evoluat pensia primită de această categorie de pensionari. Astfel, pe total pensia medie a fost, în 2011, de 775 lei/lună, în 2012 de 767 lei/lună, în 2013 de 808 lei/lună, în 2014 de 847 lei/lună, 893 lei/lună la 31 iulie 2015 și 944 lei/lună la 30.06.2016, reprezentând o creștere comparativ cu septembrie 1999. În 2011, nu s-au acordat alte mărimi, iar în 2012, 2013, 2014 și 2015 au fost ajustate cu rata inflației. În 2016 pensiile au stagnat. Ușoara majorare are la bază modificarea structurii pensionarilor pe nivel de mărime a pensiilor și nu o decizie guvernamentală. Raportul între pensia medie de asigurări sociale de stat pentru munca depusă și limită de vârstă cu vechime integrală în muncă și salariul mediu net în 2016 a fost de 41,9%. Se constată deci o oarecare menținere a decalajului între pensia medie de asigurări sociale de stat și salariul mediu încasat în cadrul economiei naționale, iar pe o treaptă valorică absolută superioară.

Această modificare are la bază, în primul rând, ritmul mai accelerat în care au crescut unele pensii, precum și reducerea numărului pensionarilor din categoria celor care beneficiau de o pensie modestă. După 2011, creșterea pensiei medii de asigurări sociale de stat pentru munca depusă și limită de vârstă cu vechime integrală în muncă s-a situat aproape de creșterea câștigului salarial mediu. În următorii patru ani, pensiile s-au majorat cu rata inflației. În consecință, putem aprecia că, în ciuda unor eforturi făcute, cu rezultate mai mult simbolice, din cauza limitelor pe care le are bugetul asigurărilor sociale, nivelul de majorare a pensiilor a fost redus, fiind departe de a acoperi decalajul înregistrat în raport cu nivelul alarmant de creștere a prețurilor pentru acele produse/servicii vitale activității și vieții pensionarilor. Mă refer aici la consumul de gaze, agent termic, întreținere, taxe pentru telefon, poștă, radio etc., acestea nefiind dimensionate după nivelul veniturilor pensionarilor, ci în raport cu consumul ce se realizează.

Evoluția pensiei suplimentare

Un element important în efectuarea analizei privind numărul mediu al pensionarilor de asigurări sociale îl reprezintă și situația în care s-a găsit această categorie de persoane în ceea ce privește modul în care a beneficiat de pensia suplimentară.

Astfel, în 2016, au beneficiat de pensie suplimentară peste 3,09 milioane de persoane. Sumele care au fost plătite drept pensie suplimentară au crescut an de an, începând cu 1999.

Pensiile în profil teritorial

În cadrul analizei situației pensionarilor din țara noastră, importantă apare și variația în profil teritorial a pensiilor de care au beneficiat aceștia. Din acest punct de vedere, se constată că există o mare variație a nivelului pensiilor asigurărilor sociale de stat de la un județ la altul. Astfel, nivelul cel mai scăzut se înregistrează în județele Giurgiu, Ialomița, Călărași, Botoșani, Bistrița.

Pensii ceva mai ridicate se înregistrează în municipiul București, iar la nivel de județe, în Hunedoara, Brașov, Cluj, Prahova. Aceste date arată că, până și în județele apreciate a avea un nivel ridicat al pensiilor, cuantumul acestora este mic în comparație cu cerințele normale ale vieții. Tabloul mai sus conturat evidențiază, de fapt, o agravare a situației acestei categorii de persoane, respectiv a pensionarilor, atât prin prisma menținerii unui nivel redus al pensiilor și celorlalte categorii de facilități ce li se acordă, cât și prin prisma evidenței că, an de an, numărul pensionarilor crește concomitent cu reducerea numărului salariaților.

În condițiile actuale, în care, pe lângă majorările succesive de prețuri la energie electrică și termică, telefon, transport în comun, medicamente etc., se pune problema inevitabilă a unor noi majorări de prețuri la carburanți (la petrol și derivate), de natură să angreneze o spirală a creșterii prețurilor și la alte produse și servicii, este greu de presupus că se vor găsi acele resurse cu care să sporească bugetul asigurărilor sociale pentru perioada următoare.

Concluzii

Astfel, există încă persoane care au pensii de câteva zeci sau sute de mii de lei pentru care, pe fondul adâncirii crizei și a lipsei de resurse financiare, chiar creșteri de 100% nu înseamnă, practic, nimic. Cuantumul indemnizației lunare a crescut comparativ cu toți anii anteriori.

Referitor la pensia medie lunară a pensionarilor, analiza arată o sporire a resurselor de care au beneficiat pensionarii, dar aceasta nu a fost pe deplin îndestulătoare, ținând seama de indicii de prețuri de consum al populației, care a fost superior nivelului de creștere a pensiilor și, de asemenea, a reprezentat, în cifre absolute, o creștere aproape nesemnificativă dacă se iau în considerare nivelurile la care s-a aplicat această majorare.

Din analiza nivelurilor de creștere, majorarea pensiilor apare nesemnificativă, mai ales pentru categoria pensionarilor cu niveluri actuale foarte reduse, cărora nici recenta hotărâre de indexare și reasezare lunară a pensiilor nu le poate aduce o relaxare minimă a situației materiale cu care se confruntă. Pe fondul în care populația activă ocupată va scădea, prin trecerea în șomaj sau disponibilizare a unui număr important de salariați, este de așteptat ca valorile sau sumele înregistrate sub formă de contribuție pentru asigurările sociale și contribuție pentru pensie suplimentară să fie, în cifre absolute, relativ constante sau în ușoară creștere. În condițiile crizei economice, probabil, va fi dificil de găsit resurse alternative prin care să se mărească veniturile pentru asigurările sociale, astfel încât acestei categorii a pensionarilor, cea mai defavorizată sau printre cele mai defavorizate din România, să i se poată ameliora situația prin unele creșteri, fie și simbolice.

Bibliografie selectivă

1. Anghelache, C., Anghel, M.G. (2016). *Bazele statisticii economice. Concepte teoretice și studii de caz*, Editura Economică, București
2. Anghelache, C., Diaconu, A. (2016). *Considerații privind evoluția numărului de pensionari și a pensiilor / Considerations on the evolution of the number of pensioners and pensions*, Romanian Statistical Review Supplement, Issue 4/2016, pp. 134-139 /140-145
3. Mitruț, C., Anghelache, C., Carp, A., Dinu, A. (2012). *Some Elements regarding the Benefits of the Public Pensions System*, Romanian Statistical Review, Supplement, Trim. IV, pp. 440-450
4. Anghelache, C., Voineagu, V., Anton-Carp, A. (2011). *Elemente teoretice și practice privind algoritmul de calcul al pensiilor*, Romanian Statistical Review Supplement, Trim. 3/2011, pp. 107-119
5. Anghelache, C. (2008). *Tratat de statistică teoretică și economică*, Editura Economică, București
6. Bohn, H. (2011). *Should Public Retirement Plans Be Fully Funded?*, Journal of Pension Economics and Finance, Vol. 10, No. 02, pp. 195-219
7. Cremer, H., De Donder, P., Maldonado, D., Pestieau, P. (2008). *Designing a Linear Pension Scheme with Forced Savings and Wage Heterogeneity*, International Tax and Public Finance, 15(5), pp. 547–562
8. Florea Ianc, M.M. (2014). *Necessity To Supplement The Public Pension System From Romania With Private Pension System*, Constatin Brancusi University of Targu Jiu Annals - Economy Series, Volume (Year): 1 (2014), Issue (Month): (February), pp. 277-281
9. Frunzaru, V. (2007). *Sistemul de pensii românesc: o evaluare din perspectivă europeană*, Editura Economică, București
10. Goda, G.S., Manchester, C.F. (2013). *Incorporating Employee Heterogeneity into Default Rules for Retirement Plan Selection*, Journal of Human Resources, 48(1), pp. 198–235
11. Hastings, J.S., Madrian, B.C., Skimmyhorn, W.L. (2013). *Financial Literacy, Financial Education, and Economic Outcomes*, Annual Review of Economics, 5, pp. 347–73
12. Hernæs, E., Piggott, J., Zhang, T., Strøm, S. (2011). *Occupational Pensions, Tenure, and Taxes*, Journal of Pension Economics and Finance, 10(03), pp. 435–456
13. Hilgert, M.A., Hogarth, J.M. Beverly, S.G (2003). *Household Financial Management: The Connection Between Knowledge and Behavior*, Fed. Res. Bull., 89, 309
14. Lusardi, A., Mitchell, O.S. (2007). *Baby Boomer Retirement Security: The Roles of Planning, Financial Literacy, and Housing Wealth*, Journal of Monetary Economics, 54(1), pp. 205–224
15. Novy-Marx, R., Rauh, J. (2011). *Public Pension Promises: How Big Are They and What Are They Worth?*, Journal of Finance, Vol. 66, No. 4, pp. 1211-1249
16. Roeder, K. (2014). *Optimal Taxes and Pensions with Myopic Agents*, Social Choice and Welfare, 42(3), pp. 597–618